

Зубач О. А.,

Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк

ЗАСАДИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ У ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена дослідженню семантики колористичної фразеології сучасної німецької мови. Аналіз природи семантики колористичного компонента стійких мікротекстів у позиціях “знак” ↔ “символ” ↔ “міф” сприяє виявленню первинних засад концептуалізації картини світу у лінгвокультурному просторі. Аспектами для формування концептуальної мовної картини світу є сигніфікативний, денотативний, конотативний та метафоричний, метонімічний.

Ключові слова: колористичний компонент, фразеологічна одиниця, семантика, знак, символ, міф.

The article is devoted to the study of semantics of colouristic phraseology in Modern German. The analysis of the nature of colour component of phraseological units within the positions “sign” ↔ “symbol” ↔ “myth” promotes the marking of primary principles for conceptualization of the picture of the world within the lingual cultural space. The aspects for forming of the conceptual language picture of the world are significative, denotative, connotative and metaphorical, metonymical.

Key words: colour component, phraseological unit, semantics, sign, symbol, myth.

Лінгвospільнота синкретизує світ та гармонізує його інтерпретацію, використовуючи різні засоби концептуалізації, де фіксуються культурний, історичний та соціальний досвід, що функціонує в семіотичному просторі культури та є акцептованим у когнітивному та комунікативному планах.

Ілюстративність психологічного стану носія мови у лінгвокультурному просторі в умовах рецепції знака і дешифрування інформації висвітлюється у категоріальних ознаках репрезентантів колірного спектру у мовній картині світу, оскільки експлікація у їхній семантиці сигніфікативного аспекту охоплює відношення до позначуваного у екстралінгвальної дійсності, денотативного реалізує обсяг поняття внаслідок узагальнення ознак денотата, конотативного виражає оцінне прирощення суб'єктивного до об'єктивного.

Кольоронайменування трактувалися дослідниками із позиції етно– та психолінгвістики, семантичного, структурного й функціонального аспектів та фразеологічної номінації [3; 4; 8; 9; 10; 11]. Вивчення особливостей семантики та первинних засад концептуалізації колірного спектру у системі фразеології сучасної німецької мови залишається на сьогодні одним з актуальних напрямків лінгвістичних досліджень через відсутність комплексних наукових розвідок у зазначеній царині.

Метою даної статті є дослідження цілісності природи семантики колористичного компонента (КК) у фразеології сучасної німецької мови у позиціях “знак” ↔ “символ” ↔ “міф” та його роль у створенні концептуальної картини світу. Дане дослідження передбачає вирішення таких завдань: дослідити виникнення передумов концептуалізації колірною спектру крізь призму “триадної” специфіки семантики досліджуваних одиниць. Матеріалом дослідження слугували колористичні стійкі мікротексти (КСМ) сучасної німецької мови з національно-культурною семантикою. Методи дослідження зумовлені зазначеними вище завданнями, метою й аналізованим матеріалом, а саме: описовий метод – для визначення маркованих ознак знака, символу та міфу у семантиці КСМ; метод компонентного аналізу – для виділення диференційних ознак концептуального сприйняття кольоронайменування у системі фразеології.

Колір є продуктом психічного внутрішнього динамізму діяльності людини. Процес становлення КК знаком вимагає наявності сукупності світових хвиль та їхньої експліцитної матеріалізації у системах “мова” та “культура” для кодування специфічних національно-культурних елементів світу носія мови. Він є результатом еволюції розумової діяльності людини у міжкультурному просторі, а експліцитність його лінгвальної суті віддзеркалюється у продукуванні вторинних номінацій внаслідок процесів метафоризації та метонімізації, напр.: *blaue Schlösser machen* – “*unausführbare Pläne entwerfen, sich kühne Hoffnungen machen, die wenig Aussicht auf Erfüllung haben, sich seinen Wunschträumen und Phantasiespielen überlassen*” [13, с. 209].

У фразеологічному фонді сучасної німецької мови у складі стійких мікротекстів КК є основною ланкою у психолінгвістичній площині та комбінаторним мовним знаком, який впливає на соціальну та індивідуальну поведінку носія мови для досягнення прагматичного ефекту. Лінійність довжини цього знаку диференціює його як:

– міжкультурний знак, оскільки доступний для сприйняття всім членам мовного простору в процесі міжкультурної компетенції, напр.: *jm. die gelbe Karte zeigen* – “*ihn warnen (wenn jm. im Fußballspiel foult, zeigt ihm der Schiedsrichter mit hoch erhobener Hand)*” [13, с. 527]; *den goldenen Mittelweg gehen* – “*eine ausgleichende Lösung zu finden suchen*” [13, с. 1038];

– національно-культурний знак, оскільки експлікує національно мовну та культурну специфіку сприйняття та відображення всесвіту носіями німецької мови, напр.: *einen grauen Rock verdienen wollen* – “*sagt man von uneinigen und schwatzhaften Dienstboten und Ohrenbläsern*” [13, с. 1248]; *den gelben Abschied bekommen* – “*mit Schimpf und Schande entlassen werden*” [13, с. 527];

– національно-специфічний знак, оскільки маркує нетиповість відображення реалій присутніх лише у мовній картині світу німецького со-

ціуму, напр.: *Sagt er grün, sagt sie gelb* – “von zweien, die sich streiten und sich nicht einigen können” [13, с. 590]; *schwarzen Schnee suchen* – “sich vergeblich abmühen” [13, с. 1383].

Знакова діяльність досліджуваного компонента ґрунтується на загальнолюдських критеріях відображення глибинних пластів об’єктивної дійсності у мові, а мовленнєва є виявом відображенням людського сприйняття у взаємодії з її діяльністю, що є поштовхом до символізації об’єктів концептуального оточення. Символізм є однією з важливих ознак КК, де символ – “це образа конструкція, яка може вказувати на будь-які галузі інобуття, і в тому ж числі також на безмежні галузі... Категорія символу всюди та завжди, з одного боку, кінцева, а з іншого – безкінечна” [5, с. 443], “це результат творчого уявлення людини (злиття чуттєвого й раціонального) та його бажання визначитися в часі й просторі через конкретні образи, запозичені з навколишньої природи, ефективний засіб збереження нерозривної єдності людини і природи, посилення встановлення зв’язку видимого і невидимого світів, що в кінцевому результаті стверджує принцип єдності всього існуючого” [2, с. 373], та йому властиве те, що “він ніколи не є цілком довільним; він не є “порожнім”, у ньому є залишок природного зв’язку між позначеним і позначенням” [7, с. 90], напр.:

*Im Rosengarten
will deiner warten,
im weißen Schnee,
im grünen Klee* [13, с. 1254].

Об’єктом символізації стають ключові елементи культури, які завдяки своїй семантиці експлікують ціннісні надбання соціуму. Символ “на відміну від метафори, яка є знаковим підґрунтям виникнення символу, виражає загальну ідею подвійного характеру, тобто уособлює цілу ситуацію, не відноситься до сфери семантики, а швидше до фонових знань, до культурної, а не мовної компетенції. Смысл символу не можна розшифрувати простим зусиллям розуму, він існує в колективній свідомості певної культурної групи, зокрема, й етносу, в готову вигляді й вилучається у разі потреби” [6, с. 537].

Однак одна з основних відмінностей кольоросимволу від колористичної метафори полягає в тому, що кольоросимвол, маючи два плани вираження – візуальний і вербальний, функціонує як у мовних, так і позамовних системах, у той час як сферою існування колористичної метафори є мовлення і мова. Функція метафори – формування нового смислового змісту імені, тоді як символ перш за все замінює (заміщає) реалію [8, с. 7], напр.: *jm blaue Blümchen weismachen* – “jm. unbegründete, phantastische Dinge als Wahrheit darstellen wollen” [13, с. 223]; *auf einen/den grünen Zweig kommen* – “wirtschaftlichen, finanziellen Erfolg haben” [12, с. 915].

Символ є знаком, який наділений всією обмеженістю міфу та невичерпною полісемантикою образа крізь призму історично сформованого типу асоціативного мислення соціуму через категоризацію колірної номінації, що розпізнається у першу чергу етнічною спільнотою. І саме метафора категоризує зв'язок між мовою і міфом. Він відрізняється від метафори та символу тим, “що всі ті образи, якими користується метафора і символ, розуміють цілком субстанційно” [5, с. 44], оскільки є мисленневою парадигмою, яка відображає національно-специфічну систему уявлень індивіда про всесвіт та продукується у знакових елементах культури та стає “аксіоматичною й образно-емоційною смисловою реальністю міфологічної свідомості, яка є ірраціональною й корелює з архетипами колективного позасвідомого” [6, с. 351], напр.: *goldene Kinderzeit – “die von den Erwachsenen gebraucht wird für die unbeschwerte Kindheit, in der es dem Kinde in seiner Anspruchslosigkeit allg. gut geht und die in der Erinnerung vergoldet erscheint”* [13, с. 566].

Процес формування первинних засад концептуалізації колірного спектру у системі сучасної німецької мови відбувається крізь реалізацію механізмів породження та сприйняття мовлення у проекції на психічну діяльність лінгвокультурної спільноти в її соціально-культурній взаємодії з кодовою системою мови, де вербалізується концептуально-семіотична конфігурація між матеріальною формою знака й асоційованим із нею значенням та активізація когнітивної, прагматичної та психолінгвістичної парадигм знань, які імплікують пропозиції концептуально-го оточення у системі фразеології.

У системі фразеології сучасної німецької мови присутні лише ті мовні репрезентанти колірного спектру, які в мовленні концептуалізують властиві лінгвокультурному суспільству особливості його існування, оскільки саме КК є своєрідною психологічною ознакою концептуального бачення картини світу та ціннісних орієнтацій, що виявляється в специфіці національної культури, мови й комунікативній поведінці народу крізь призму різномаття колірного спектру, напр.: *Es ist wirklich zu bunt, wenn ein grüner Junge blauen Montag macht, dafür von seinem grauen Vater braun und blau geschlagen wird, so dass es ihm grün und gelb vor Augen wird, er sich darüber schwarz ärgert und rot vor Scham davonschleicht – und wenn das dann noch schwarz auf weiß in der Zeitung steht* [1, с. 45].

Таким чином, КК є психічним феноменом “генетично” закладеним у свідомості німецькомовної спільноти для максимального наближення до всесвіту; мовним знаком, який матеріалізує національно-культурні елементи мовної картини світу; концептом, що відображає національно-специфічні пропозиції концептуальної картини світу; символом, що є результатом апробації раціонального та чуттєвого у свідомості носія німецької мови; міфом, який прагматизує розуміння кольо-

ру як національно-культурного та національно-специфічного феномена у лінгвокультурному просторі.

Перспективним убачається дослідження когнітивних особливостей колористичного фразеологічного фонду сучасної німецької мови з метою вивчення особливостей концептуальної картини світу носія мови.

Література:

1. Девкин В. Д. Занимательная лексикология / В. Д. Девкин. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 312 с.
2. Дискурс іноземномовної комунікації. – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 495 с.
3. Жирмунская М. Л. Словообразовательные потенции прилагательных цветообозначения в современных германских языках: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / М. Л. Жирмунская. – М., 1982. – 253 с.
4. Ковбасюк Л. А. Семантичний та функціональний аспекти одиниць вторинної номінації з компонентом “кольороназва” в сучасній німецькій мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Л. А. Ковбасюк. – Херсон, 2004. – 241 с.
5. Лосев А. Ф. Знак. Символ. Миф / А. Ф. Лосев. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 480 с.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
7. Фердінан де Соссюр. Курс загальної лінгвістики / Фердінан де Соссюр; пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. – К.: Основи, 1998. – 324 с.
8. Шеховцова О. А. Формування символічної семантики кольоропозначень: культурологічний аспект: автореф. ... дис. канд. філол. наук: 10.02.15 / О. А. Шеховцова. – Донецьк, 2003. – 18 с.
9. Этнопсихолінгвістика / [Ю. А. Сорокин та др.]; за ред. Ю. А. Сорокина. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
10. Földes C. Farbbezeichnungen als phraseologische Strukturkomponenten im Deutschen, Russischen und Ungarischen / C. Földes // EUROPHRAS. – 1991. – № 32. – S. 77-89.
11. Wagner C. Farbe und Metaphor / C. Wagner. – Berlin: Mann, 1999. – 521 s.
12. Duden 11. Redewendungen / Duden. – 2., neu bearb. u. aktual. Auflage. – Mannheim. Leipzig. Wien. Zürich: Dudenverlag, 2002. – 955 s.
13. Röhrig L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten / L. Röhrig. – 3. Aufl. – Freiburg. Basel. Wien: Verlag Herder, 1994. – 1910 s.